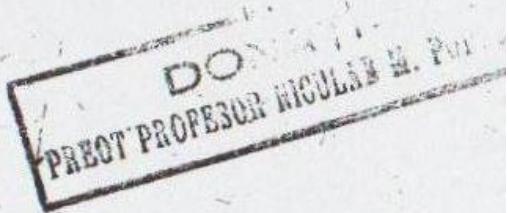

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI

DE

MARIU THEODORIAN CARADA

BUCUREȘTI
NOUA TIPOGRAFIE PROFESIONALĂ DIMITRIE C. IONESCU

9. — STRADA CÂMPINEANU. — 9.

1911

SII/8125

D. 28. 152 / 963

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI

Când amândouă partidele din opoziție, partidul național-liberal și cel conservator-democrat, declară în chip solemn că vor revizuirea constituției și făgăduesc că o vor realiza; nu mai este îngăduit nimănuia ignorată chestiunea aceasta. Ori cătă repulsiune putem avea, și desigur cu drept cuvânt, de o largire a colegiilor electorale; ratiunea ne spune că nu o putem evita și că avem datoria să privim chestiunea în față.

Faptul că partidele din opoziție nu au căzut de acord asupra modalității revizuirii, ne mulțumește, căci ceeace este periculos nu este revizuirea în ea însăși, ci eventualitatea că să se facă o revizuire în sens radical-socialist.

De aceea dar că să vedem ce este de făcut ca din reviziurea viitoare, să nu resulte un rău mai mare decât este acela ce de netăgăduit resultă, din lipsa de independență a colegiilor electorale actuale.

Mărturisim sincer că nu avem absolut nici o incredere în acel panaceu ce se chiamă sufragiul

universal, nici în colegiul unic. Nu putem concepe de loc cum din contopirea a trei colegii, cari fiecare în parte nu s'au distins nici prin independență, nici prin incoruptibilitatea lor, ar rezultă un colegiu electoral independent și incoruptibil. Faptul că dela 1884 până azi, opozițiunile toate nu au luptat serios, nici nu au repurtat victorii decât la cel mai răstrâns colegiu, la colegiul I de Senat, este desigur cel mai puternic cuvânt în contra unei contopiri pură și simplă a colegiilor actuale într'unul singur. Cei ce au cea mai mică experiență în trebile electorale, cunosc că ceeace face că în colegiul I de Cameră, nu se poate luptă așa de bine ca la colegiul I de Senat, este mai cu osebire venalitatea alegătorilor țărani din acel colegiu; și această venalitate apare în chip din cale afară scandalos la colegiul II de Senat. Să cotesc că nu e nevoie de exemple și nimici nu cred că va cuteză să conteste acest adevăr. Așa numai în treacăt reamintesc că într'un județ din Oltenia, un țăran chiabur dispune de 17 voturi pe care le vinde regulat partidului dela putere și cu chipul acesta a devenit tiranul satului său, crescându-și copiii și nepoții prin școli publice ca bursieri, deși și-a rotunjit avereala în chip fenomenal. Și de venalitatea aceasta scandaluoasă nu se face vînovat numai țăranul chiabur. În 1884, într'un interesant discurs, Vasile Lascar destăinuia Camerei că în județul Gorj sătenii nu aleg la primării, de cât pe cei ce se leagă a nu aplică legile în sate. Imi aduc aminte că la alegerile generale din 1879, tatăl meu își pusese candidatura la colegiul al

III-lea de Craiova, (actualul al II-lea), în potriva listei în cap cu Anastase Stolojian. Fusese luptă strănică, balotaj; dar lista lui Stolojian reușise. A doua zi o mulțime de amici de ai tatii au venit să-l îndemne a-și pune candidatura la colegiul al IV-lea, unde candida Petrache Cernătescu. Și nu am uitat cu ce motive era îndemnat la aceasta, Să dea alegătorilor câte cinci lei de vot; căci Petrache Cernătescu nu le făgăduise decât o rublă (3 lei și 70 bani). Cu chipul acesta și dat că tata era tare și mare în Comitetul permanent, amicii săi îl asigurau că va birui pe Cernătescu, deși alegerea era a douazi și Cernătescu își pregătea alegerea de șease săptămâni. Tata a refuzat să se preteze la un astfel de joc. Eram copil și mi-a rămas în minte această scenă, care mai bine decât orice arată ce va fi în ziua când sătenii și cărciumarii vor înnecă, cu voturile lor, tot ce este intelligent și conștient în masa electorală românească.

Să mai reamintesc cum că în Cameră s'a dovedit că alegătorii țărani din colegiul I de Cameră al județului Olt, sunt numiți membrii în comitetele de scont ale băncilor populare din acel județ, cu retribuție fixă și cu condiție a votă așa cum le dictează patronii acelor bănci? Nu se poate tagădui că într'adevăr colegiile electorale nu sunt nici independente, nici incoruptibile. Vasile Lascar, prin legile sale, a asigurat, cum nu este nicăieri pe lume, și secretul votului, și libertatea alegătorilor. Cu toate astea rezultatul aleglerilor este vițiat. Dacă dar viața noastră politică suferă și evident

că suferă, cauza este că mentalitatea și moralul alegătorului este scăzut.

Și precum nu se vindecă bolnavii din camerile unui spital, strămutându-i într'o sală comună; tot astfel nu se vor vindecă alegătorii imorali și fri-coși din cele trei colegii, prin faptul că de aci înainte vor vota toți la un loc într'un singur coloană.

Avem tot dreptul a ne plânge de tot ce-i falș în viața noastră politică, dar să nu credem nimeni că pentru a ești din ceeace cu toții simțim că nu e bine, este destul să rivizuim Constituția în ce privește colegele electorale.

Chestiunea e mai complexă și trebuie privită mai de sus.

Până la Regulamentul Organic, Principatele Române au trăit sub un regim autocratic. Privilegiile unei oligarhii și amestecul curților suzerane și protectrice, nu au știrbit niciodată dacă nu dreptul, dar de sigur puterea domnilor de a dispune de viața și avere locuitorilor principatelor. Mai sigur era de viață și avere sa un mic negustor ce avea în buzunar patenta de sudit al unei împărații, decât bașboerul cu toate diplomele și caftanele sale. Regulamentul Organic este primul pas făcut spre o viață politică reprezentativă, spre o mărginire legală a puterii domnești. Dacă Regulamentul Organic nu ar fi avut păcatul să fie o legiuire octroiată de o împărație, care avea veleități a ne înghiți, și dacă nu ar mai fi avut și defectul de a fi dat chestiunii agrare o soluție nedreaptă; Regulamentul Organic nu ar

merită ura și disprețul de care nu-l va curăți nimeni niciodată.

Tot faptului că era o constituție impusă de puterile străine, regimul Convențiunii din Paris nu a fost primit cu simpatie, și nici nu a dat roadele care ar fi trebuit să dea. Prima Constituție ce ne-am dat-o noi însine, este [Statutul] dela 1864. Statutul nu avea numai avantajul a fi o constituție într'adevăr națională, dar normele pe care era întocmit făceau ca el să se prezinte ca un pas înainte față de regimul Regulamentului și de Convențiune.

Iată ce zice Emil Ollivier, în al său Empire liberal, despre Statut: „Statutul creă două camere: Camera deputaților reînnoibilă cu o treime la fiecare două ani și un Senat compus din membrii de drept, din membrii numiti de Domn sau de Consiliile județene, unul din cele mai bune senaturi din căte au fost instituite vreodată. Legea electorală acordă sufragiul universal“....

Căci sufragiul universal a existat în Tara Românească sub Statut și totuși sufragiul universal nu a împiedecat ca regimul statutar să nu trăiască nici măcar două ani deplini. Ba se poate zice că tocmai sufragiul universal a grăbit detronarea lui Cuza. Partidele mai vechi se văzuseră excluse din viețea publică, grație alegerilor sufragiului universal. Bucureștii aleseră deputat pe răposatul Ianov, care nu știu de avea 25 de ani împliniți, și care nu văzută Capitala de cât după ce sufragiul universal îl trimise în Parlament ca ales al Capitalei. Sufragiul universal

dete puterea lui Cuza, în detrimentul partidelor politice existente și prin fracționarea lor. Dar tot sufragiul universal făcù posibilă coalițiunea care răpuse pe Cuza și abrogă Statutul. Se poate chiar susține că din pricina nenorocitelor rezultate ce dădu sufragiul universal, Constituția din 1866 se depărta așa de mult, în alcătuirea sa, dela regimul statutar.

De aceea este de prevăzut că sufragiul universal, sub masca colegului unic, ar dà unei anumite fracțiuni liberale, pentru câtvârte timp, o atotputernicie care în cele din urmă s'ar sfârși prin cine știe ce turburări.

Să nu uităm că dacă sufragiul universal se impune în țări cu populația eterogenă, precum este Austro-Ungaria, unde cel mai simplu știe de ce votează pe reprezentantul naționalității sale; într'o țară ca a noastră, chiar dacă ar reduce prețul votului țăranului chiabur, desigur că sufragiul universal ar asigură o lungă și necontrolată guvernare, a celor ce ar săvârși această reformă.

„Sufragiul universal ar putea aduce peirea republicei”, scrie un republican, Paul Laffitte, în prefața lucrării sale „Asupra sufragiului universal și regimului parlamentar”.

Până azi abrogând și reînfințând, când scrutinul de arondisment, când susținut pe listă, guvernul Republicei Franceze se luptă cu marile inconveniente ce prezintă sufragiul universal.

Acstea inconveniente reale, cunoscute fiind constituantei din 1866, ea n'a desființat sufragiul

universal, dar a împărțit alegătorii în patru colegii. Căci nu trebuie să uităm că noi, avem sufragiul universal, împărțit în colegii; și de aceia perfectă dreptate a avut D. Stere când a spus, la Iași, că înfințându se colegiul unic, pe dată ce toată populația va ști carte, vom avea sufragiul universal și direct pentru toți.

Această reformă însă dacă nu va înrăutăți lucrurile, cum cred, desigur însă nici cel mai mic bine nu va aduce.

Trăim politicește o viață artificială. Oricât ași dorî să apăr Constituția dela 1866, adevărul îmi poruncește să spun că ea este cauza retelelor de care suferim.

Conservatorii și liberalii cari au deținut puterea dela 11 Februarie și până la venirea Principelui de Hohenzolern în țară, erau toți nemulțumiți de guvernarea personală a lui Cuza. Toți doreau o alcătuire constituțională, care să le asigure, pe viitor, un cuvânt hotărâtor la ocârmuirea trebilor publice. Dreapta din coalițiune însă ar fi dorit ca guvernul Locotenенței Domnești să nu prezinte Camerilor un proiect de constituție, cu nădejde că noul Domn va fi poate mai apropiat de vederile ei, decât aliații dela stânga. Pe față nu vroia a mărturisi aceasta; dar făceau tot ce puteau spre a întârziă, sub diferite motive, depunerea Constituțiunii în Parlament. Stânga liberală, se temea mai ales de octroiarea unei Constituții de Domn. Când s'a anunțat sosirea Domnului, în Consiliul de ministri a fost o mare discuție, din cauza aceasta. Ministrui din dreapta susțineau că

numai este timp a redactă proiectul. Atunci C. A. Rosetti și-a luat angajamentul a aduce chiar a doua zi un proiect gata, proiect pe care guvernul să-l legat a-l depune în Cameră.

Lucrând 24 ore mai neîncetat în tovărăsie cu Eugeniu Carada, a reușit a depune proiectul în numele Locotenentei Domnești. De sigur că în parlament Constituția a căpătat diferite modificări, dar în liniile ei generale, ea a rămas ceeace fost concepția lui C. A. Rosetti și Eugeniu Carada. Acest fapt istoric mi-ar impune, zic, un respect nemărginit pentru Constituție, dar nici acest fapt nu mă poate obligă să nu-mi spun sincera-mente părerea.

Și este părerea mea adâncă, că autorii Constituției din 1866 s-au înșelat amar crezând că un popor care trăise opt-sprezece veacuri sub despotismul cel mai characteristic; un astfel de popor putea să dorească și fără nici o transiție, să se acomodeze cu regimul parlamentar și cu constituția cea mai liberală din Europa.

O țară care a trăit totdeauna în cea mai aspră servitute, și care a trecut fără nici o transiție sub regimul unei constituții din cele mai liberale; o astfel de țară nu putea avea liniște. Păcat numai că bărbații noștri politici nu au înțeles mai de mult cât patriotism și câtă înțelepciune ar fi fost să modifice pe o bază rațională, ceeace se făcuse în pripă și sub presiunea unui trecut urât.

Rezultatul a fost că încet-încet, din transacție în transacție, Constituția și-a pierdut caracterul unei legi imperative. Din precedente să a întocmit

regimul de azi, regimul botezat de Panu, regimul Constituției nescrise. Ne aducem de sigurătoți aminte, cu ce talent și cu ce vervă, anii trecuți, Panu a dovedit că, din pricina că nici oamenii, nici moravurile nu se pretează la reala aplicare a Constituției din 1866, noi ne-am creat o constituție nescrisă ale cărei principii le-a sintetisat Panu în acele articole ale sale.

Acest fapt că Constituția din cauza cutelor sale prea largi nu se poate aplică, nu a scăpat acelei agere minți, ce fu Panu. Regretabil însă că Panu nu a spus și ce pericol mare este a trăi sub regimul unei constituții nescrise.

In țara în care a domnit opereze veacuri arbitrajul, nu este nimic mai periculos decât a decretă legi cari nu se pot aplică. Și dacă în adevară voim să eșim din greutățile zilei de azi, dacă voim să asigurăm urmașilor noștri un viitor mai bun, trebuie să ne mărturisim păcatul și să profităm de un moment propice spre a îndreptă răul.

Nu vorbesc, bine înțeles, de mărturisiri, ca cele dela 1907, cari nu au folosit la nimic. Mai bine decât mărturisiri și promisiuni cari s-au uitat imediat; mai bine aş fi preferat acuzări reciproce, căci poate din frecarea aceea ar fi eșit ceva. Pe când promisiunile din Martie 1907, s-au uitat aşa de iute, aşa de iute cum din păcate se uită la noi multe.

Și totuși câte învățăminte am fi putut trage din turburările din 1907! Dar ne-am lăsat lenei. Ne-am închipuit că a fost un vis rău și alt nimic.

Deși 1907 nu a fost de loc vis, ci o crudă realitate, care arată cât trăim de artificial.

Acum, fiindcă la 1911 alegătorii, în marea lor majoritate, s'au purtat aşa cum în definitiv se poartă necontenit dela 1884 și până azi; unii dintre noi, ne-am turburat și voim numai decât pedepsirea alegătorilor.

Nu am nimic de zis! Să-i pedepsim. Dar să nu ne închipuim, că făcând aceasta am făcut ceva serios.

Mai întâi de toate să nu uităm că, azi în Europa, dreptul electoral nu mai face nicăieri parte din Constituție. Așa dar, dacă voim o reformă electorală, să începem prin a scoate din Constituție tot ce privește împărțirea alegătorilor în colegii. Să ne mărginim a spune că alegător este tot cetățeanul român care știe carte, care a servit în oaste și plătește o dajdie cât de mică către Stat. Să spunem că votul va fi liber și secret. Să lăsăm însă legii electorale ordinare a hotărî dacă alegătorii votează într'un singur colegiu sau în mai multe; dacă avem scrutinul pe listă sau uninominal; cine are un vot sau mai multe. Cu chipul acesta chestia electorală va pierde din importanță sa. Va fi totdeauna posibil Parlamentului a pune dreptul electoral în concordanță cu timpul și împrejurările, fără a dă loc la sguduirile ce comportă totdeauna o revizuire a Constituției.

Deși prin Constituția actuală se prevede separațiunea puterilor și cu toate că poruncește că puterea legislativă se exercită colectiv de Rege și Parlament, cu deosebire de puterea executivă care ră-

mâne încredințată exclusiv Regelui; totuși noi suferim de toate inconvenientele regimului parlamentar. Astăzi pretutindeni există o reacție împotriva regimului parlamentar. Chiar acolo unde acest regim găsește în tradițiunea istorică națională și în gradul de civilizație al poporului, condițiuni favorabile de desvoltare, ce nouă ne lipsesc cu desăvârșire; chiar acolo regimul parlamentar a perdut farmecul său. Azi cugetătorii cred că regimul representativ este cu mult superior regimului parlamentar.

Progresele pacinice, continuitatea administrativă care lipsește în țările cu regim parlamentar, dau în statele cu regim representativ o desmințire celorce socoteau că progresul și libertatea sunt neapărat legate de regimul parlamentar. Lucrul este atât de adevărat încât, dacă trecem Oceanul, vedem că pe când în Statele-Unite Președintele Confederațiunii guvernează cu succes prin miniștrii numiți de el și care nu depind de Parlament; Republicele Americei-de-Sud se sbat în crizele cele mai periculoase, cu toate că, absolut ca și la noi, miniștrii depind de Parlament. Si când zicem că la noi miniștrii depind de Parlament, zicem un mare neadevăr; o adevărată minciună convențională care a scăpat lui Max Nordau, deși poate este mai mare decât toate minciunile convenționale care au atras atenția lui Nordau.

In școli, la întruniri publice și de pe tribuna Parlamentului, se tipă că poporul român guvernează prin reprezentanții lui. Este o axiomă că

alegătorii formează parlamentele, și că parlamentul indică guvernul.

Realitatea este însă că guvernul alege Parlamentul, care nu trăește decât atât cât guvernul care l-a ales, cu concursul unei mase electorale mai maleabilă decât ceara. Din cauză însă că potrivit uzurilor parlamentare, guvernul este ținut a avea majorități în Parlament; toate guvernele fac tot ce pot — și pot foarte mult — ca majoritățile parlamentare să-i fie favorabile. De aci vine demoralizarea alegătorului. Dacă deputatul odată ales nu ar fi stăpân pe soarta guvernului, deputatul nu ar teroriza guvernul care de multe ori nu poate face tot binele ce vrea, din pricina pretențiunilor parlamentare.

Când Parlamentul ar fi puterea legiuitorie și Ministerul puterea executivă, când fiecare ar fi independentă una de alta, ca prin farmec vieața politică românească s'ar învioră. Știind că nu pot teroriza guvernul, clasa politicianilor ce trăesc din acest joc s'ar reduce, dacă chiar nu ar dispare cu totul din Parlament. Guvernul de asemenea nu ar mai avea nevoie să influențeze atât de mult pe alegători; iar aceștia, la rândul lor, nu vor putea pretinde aleșilor altceva de cât a legui în interesul obștesc și a controlă cheltuiala banului public.

Partidele politice ar perde caracterul unor societăți de exploatare bugetară și s'ar mărgini la rolul unor instrumente necesare vieții politice. În ziua când deputații nu ar mai avea dreptul de a face și desface cabinetele, în ziua aceea în Par-

lament va fi mai multă cinste și chiar actualele trei colegii, cât de păcătoase vor fi ele, tot nu vor mai fi așa de venale și de influențabile, pentru simplul cuvânt că nimeni nu va mai avea interes nici să le cumpere, nici să le influențeze ca acum.

De aceea dar, dacă serios voim o îmbunătățire a vieței românești, să începem a vindecă cauza boaleii, nu simptomele ei. Să creăm un regim reprezentativ serios, și să-l aplicăm cu sinceritate.

Cu aceasta vom fi făcut un mare pas înainte. Azi rând pe rând, prin diferite artificii politice, și puterea legislativă și cea executivă o exercită anumite colectivități politice în detrimentul națiunei și al coroanei.

O dată revenit la amintitul regim reprezentativ, nimic nu va împedica parlamentul să încerce sufragiul universal, la alegerile de cameră.

De sigur că dacă voim ca sufragiul universal să fie cevă, va trebui să admitem și votul plural și mai ales reprezentația proporțională. Dar întrucât se cade că aceste chestiuni să devie, ca pretutindeni, de resortul camerilor ordinare; o încercare, ori cât de riscată, nu ar mai avea consecințele dezastroase, ce le are prin aceea că acele dispoziții fac parte din dispozițiunile constituționale.

O modificare ce se impune, este și aceea a regenței. Slavă Domnului, azi nu ayem perspectiva unei regențe; dar nu știm ce ne rezervă viitorul. Regența republicană, pe care o prevede Constituția noastră și-a dat roadele ei în vecina Serbie. Că să ferim țara de o așa perspectivă, cată să admitem sistemul unui regențe unice, așa cum este

în toate statele monarhice. În zilele noastre, în Spania, Holanda și Bavaria, am avut exemplu cât de binefăcătoare poate fi o regență unică și prin-ciără. Apoi se cade a profită de ocazie, spre a decide că Regele plecând din țarră sau bolnav, poate numi un regent. Să se lămurească, chiar pentru cei mai nelămuriți că Regele nu e ținut să-și delegă puterile Consiliului de Miniștri.

Azi sistemul unicamiral este definitiv osândit. Dar nu se numește sistem bicamiral, sistemul ca mai aceeași alegători să trimită reprezentanți în două camere. De aceea am salutat cu bucurie ideia Domnului Take Ionescu de a se creia un Senat, compus într'un chip cu totul altul decât Camera Deputaților. După o noastră părere Senatul trebuie să fie deosebit de Cameră și prin atribuțiunile sale, și prin compunerea sa. Senatul ar putea fi chemat să-și dea avizul asupra disolvării Camerei. El trebuie să se compui din senatori de drept, senatori inamovibili numiți de Rege și senatori aleși, reprezentând toate forțele sociale.

Ar fi vremea să se scoată din Senat Mitropolitii și Episcopii eparhioți, cari prin prezența lor în Senat au contribuit ca partidelor să dorească în episcopat, fie partizani fătișii, fie oameni de care nu au să se teme; și astfel s'a ajuns la decadență episcopală din zilele noastre. De altfel prezența arhiereilor în Parlament nu are de loc caracterul istoric și tradițional ce se crede. Legalmente, ei nu fac parte din Parlament, decât dela Regulamentul Organic. E puțin cunoscut că chiar partidul ultra-conservator, în capul căruia stătea

Mihai Sturdza, a combătut introducerea arhiereilor în Obșteasca Adunare. Ei nu-și datorează locul, decât muscalilor cari considerau episcopatul elementul cel mai favorabil planurilor rusești. Iată în adevăr ce scrie Mihai Vodă Sturdza, ConTELUI de Nesselrode: „Incă din vremea Adunării generale de revizuire a Regulamentului Organic, mai dinainte ca timpul și faptele să fi luminat chestia, opinioanele erau împărtite și se discută serios excluderea ierarhilor din Obșteasca Adunare. Si dacă participarea episcopatului la lucrările politice a fost primită de majoritate, minoritatea compusă din cei mai de seamă membri ai Adunării, a combătut-o neîncetat. Făcând împreună cu tatăl meu parte din minoritate, i-am prevăzut consecințele“ (V. Hurmuzache, Documente privitoare la istoria Românilor. Supliment VI. Pag. 414).

Sub regimul Convențiunei dela Balta-Liman, chiriarhii nu făceau parte din Divanurile, cari au fost înlocuit Obșteasca Adunare. Nu știm însă că această excludere să fi fost regretată de cineva, ci tocmai dinpotrivă.

Sunt perfect de acord cu D. Take Ionescu că va trebui trecut în Constituție principiul contenciosului și inamovibilitatea magistraturei. Dar întrucât am rămas credincios vederilor lui Vasile Lascăr, că administrație trebuie să devie o a doua magistratură; socotesc prin urmare, că și inamovibilitatea funcționarilor administrativi trebuie garantată prin Constituție.

Mai mult: Cunoscând firea românului pornită de a călcă legea de câte ori ii este cu puțință; și

fiindcă nu avem în noi acel respect al legii care domnește în Apusul European, cred că ar fi momentul să introducem în Constituția noastră și ceva american. Socotesc că se impune a dă justiției dreptul să înlăture legile ce conțin dispoziții neconstituționale. Cu aceasta se înfrânează atotputernicia parlamentară și se pune capăt tendinței de a legiu la vreme și fără vreme, de nevoie sau din patimă politică. Avem nevoie a întronă domnia legilor și a unei constituții aplicabile. Trebuie dar ca majoritatele trecătoare să simtă că nu orice este permis unui parlament.

Dacă este necesar a se asigură prin Constituție existența juriului în chestii politice, o mare greșală s'a făcut prevăzându-se, tot în Constituție, și juriul criminal. Chestia juraților este azi extrem de controversată. Chiar și acei ce apără juriul în materie de crimă ordinară, nu se opun de loc la scoaterea dela jurați a o mulțime de crime, prin calea corecționalizării lor. Această iaturalnică violare a Constituției au făcut-o la noi toate partidele dela 1873 și până azi. Nimeni nu le-a făcut însă nici o vină din aceasta; pentru că toată lumea simte că jurații nu sunt și nu pot fi la înălțimea situațiunii ce se cere.

Dar sunt mulți cari se mulțumesc cu minciuni convenționale, spre a salvă în aparență un principiu ce le-a fost scump, deși acum nu mai au incredere în eficacitatea lui. De aceea dar, e mai bine a se lăsă legiuitorului ordinar să se ocupe de chestia cine are să judece în materie criminală, decât îngrădind ce nu trebuie îngrădit, să-i

îngăduim a ocoli cu mășteșug dispozițiuni constituționale.

Delapidările, falșul sunt considerate, de toți cei ce au scris despre dreptul penal, crime. La noi aceste crime au fost declarate de legiuitorul ordinar delicte, spre a le sustrage dela jurați. Dacă Constituția nu va dă legiuitorului ordinar dreptul de a hotărî cine are să judece crimele de drept comun; nu este departe ziua când în România crima nu va mai constitui niciun altceva, de cât omorul pașional. Lucrul acesta pe lângă că e pur și simplu ridicol, mai are și marele defect de a îndemna pe legiuitorul ordinar a trișa cu Constituția. Ceea ce nu e numai imoral, dar și foarte primejdios.

Presa este, sau mai bine ar trebui să fie a patra putere în Stat. Libertatea presei este una din acele libertăți necesare, fără de care nu se poate concepe o viață politică sănătoasă. Dar libertate nu însemnează licență, și libertatea nu exclude răspunderea. De câte ori delictele de presă au caracter politic, ele trebuie judecate de jurați. Constituția dela 1866, prin redactarea articolelor relative la libertatea presei, dase loc la controverse. Se susțineă că se poate admite arestul preventiv în materie de presă, se făcuseră chiar precedente în acest sens. Ion Brătianu a cerut dar la 1884, a se prevedea, clar și categoric, că în materie de presă arestul preventiv este interzis. Primul-Ministru de atunci și amicii săi, credeau însă că tot aşa trebuie asigurați și cei atacați pe nedrept, și cereau dar ca ziaristul calomniator ori șantagist să nu rămâne nepedepsit. Mai ales ar fi trebuit

ca atacurile aduse persoanelor private, să fie date în judecata instanțelor ordinare. Așa s'au modificat în comitetul delegaților art. 104 și 105, după stăruința Primului-Ministru și cu concursul lui Vasile Lascar.

Această modificare nu era însă pe placul lui C. A. Rosetti, care la 1884 își făcea evoluția spre a ești din organizația oficială a partidului național-liberal. Spre a evita o ruptură cu vechiul său tovarăș din tinerețe, Ion Brătianu consimți a se reveni asupra modificării articolului, în așa chip, încât azi, presa este sigură de impunitate; și tocmai din această pricină nu are autoritatea ce ar fi folositor să aibă. Singurul care nu s'a supus injunțiunilor lui Rosetti, fu Vasile Lascar care susținu până în ultimul moment redacțiunea din comitetul delegaților.

Ceeace a contribuit ca partidul național întreg să primească amendamentul lui C. A. Rosetti, este și aceea că partidul conservator, uitând principiile, din tactică de partid țineaison lui Rosetti.

Va fi bine ca cel puțin la viitoarea revizuire, conservatorii să impună redacțiunea care au combătut-o la 1884, și care singură asigură libertatea presei, fără de a accorda impunitate celor ce abusează de ea.

Dealtmintrelea întreaga atitudine a grupurilor conservatoare la 1884, a fost greșită. În loc de a crepe că o revizuire a legii electorale nu se mai putea amâna și de a colabora cu Ioan Brătianu ca revizuirea să fie folosită de ideilor de ordine; au crezut că retrăgându-se din Parlament,

vor grăbi căderea dela putere a lui Brătianu. Cele ce au urmat dovediră că a fost calculul greșit. Și este marele merit al lui Brătianu și al colaboratorilor săi, că revizuirea dela 1884 ne-a dat cea mai moderată soluție în materie electorală. Fără de Ioan Brătianu, am avea de mult fie colegiul unic apărat de C. A. Rosetti, fie două colegii cum doria răp. Eug. Stătescu.

Bărbatul de stat are nu numai răspunderea prezentului, dar el trebuie să prevadă și viitorul. O concesie la timp, a salvat popoare dela peire. Partidele cari nu știu a vedea în zara zilei de mâine, sufer crude desamăgiri.

Conservatorii francezi, separați în grupuri și grupulete, numai au nici o acțiune. Conservatorii germani, orbiți de un interes strâmt agrarian și privind lucrurile cu ochelarii confesionalismului protestant, au ajuns o codiță a centrului catolic, cari apără în Imperiul German ideile de ordine și de conservare socială, fără a se înfri-coșă nici de reforme sociale, nici de legiuri orientat de democratice. In Belgia partidul dreptii deține puterea de douăzeci și șapte de ani; și în acest interval de timp nu s'a sfisit nici a introduce votul universal, nici a face reforme sociale cinstite de care nu sunt capabili socialistii francezi.

Din acest punct de vedere conservatorismul intelligent, nu trebuie să se teamă nici de o dispoziție constituțională cari să mărginescă marea proprietate rurală, la un maximum de pogoane. Fiindcă marea proprietate este absolut trebuințioasă, tocmai ca și proprietatea mică și mij-

locie; de aceea nu trebuie să că din pricina cătorva acaparori, ca dealde Capră spre pildă, să se nască o reacțiune în contra proprietății celei mari. Trusturile lui Fischer au legitimat legiurile împotriva arendașilor. Trebuie să din vreme luate măsuri constituționale, că România să nu devie o țară latifundiară. Bine înțeles, că nu ar fi vorba decât de măsuri moderate și cari să respecte toate drepturile câștigate; dar măsuri cari să evite dezastruul de mai târziu. Cu chipul astă mult mai multe capitaluri s'ar plasă în întreprinderi economice, și aşa s'ar reduce fără turburare monopolul afacerilor financiare de care mulți se tânguesc și care de sigur falșifică, și el, viața noastă politică.

Pentru a se evita rele foarte probabile, credem că ar trebui admisă de toți în principiu revizuirea Constituției. Să profităm de curentul ce se naște, spre a se face o constituție potrivită cu trupul României.

Și din cele spuse aici, o constituție care ar întări principiul separației puterilor, întronând regimul representativ, cu o cameră aleasă de colegii organizate prin legiuri ordinare și cu un Senat tare, ar permite credem noi să privim viitorul cu încredere. Scoaterea din Constituție a unor principii care s'au dovedit false sau nefolositoare; introducerea tuturor garanțiilor trebuincioase pentru ca viața socială să se desvolte în armonie și cu încredere, ar asigura bunul mers al unei noi organizații de Stat.

Nu trebuie nimeni să se temă de revizuire. De la 1866, de când avem Constituția actuală, de care

cu o frică superstițioasă ne temem a ne atinge, Franția și a schimbat de patru ori constituția, Spania de trei, Germania de două ori și Austria asemenea. Vorbesc de revizuiri generale,, căci dreptul de vot care în toate țările (afară de România) nu face parte din Constituție; dreptul de vot a fost modificat pretutindeni de nenumărate ori, și fără nici un sgomot prea mare. În Grecia, aşa de sbuciumată, o revizuire sănătoasă și un om întreg au scos-o dela marginea prăpastiei unde avea să se prăbușească.

La noi organizația oficială a partidului național-liberal, primind în sânul său diferite personalități și grupări radical-socialiste și-a mutat centrul de gravitate. Din această pricina, extrema dreaptă a vechiului partid național-liberal a rămas în afară de sfera de acțiune a actualei organizații liberale.

Din acel loc privind lucrurile, aş dori din suflet ca direcția partidului revenind la politica lui Ion Brătianu să poată săvârși, ea, revizuirea Constituției. Trecutul meu, amintirile acestui treceut, legăturile de prietenie, totul mă face să doresc acest lucru. Din nenororire faptele, mentalitatea ce domnește azi în partidul liberal, totul mă face să vă că lucrul nu este probabil.

Nu-mi rămâne decât a mă adresă celor ce prin ideile lor sunt mai aproape de dreapta liberală și să-i îndemn, ca în numele ideilor de ordine, de libertate și de conservarea socială, să-și dea mâna și să efectueze o revizuire la timp și înainte ca

elementele turburătoare să fi pus stăpânire pe opinia publică.

Doresc aceasta în interesul adevăratai democrații. Căci dacă, după cum afirmă Paul Laffitte: „ultimul cuvânt al aristocrației este când slujbele trec prin moștenire la vre-o câteva familii“; nu știu bine dacă acest ultim cuvânt s'a cristalizat mai mult la dreapta sau în stânga partidelor noastre politice. Știu însă că până acum, grație înțelepciuniei Regelui, am fost feriți de turburări mari; și trebuie neapărat ca printr'o revizuire înțeleaptă să înlăturăm și pentru viitor o aşa de urâcioasă perspectivă.

Când ne vom fi revizuit legea noastră organică de Stat, va veni vremca să ne revizuim sufletele și mintile. Căci legea cea mai perfectă, nu poate nimic folosi acolo unde mentalitatea este strâmbă și moralul scăzut.

